

Jag skulle verkligen önska att fler förlag antog utmaningen att ge ut svenskt källmaterial! I synnerhet sådant som – liksom Clas Julius Ekeblads dagböcker – är skrivet på andra språk än svenska. Precis som Marianne Molander Beyer påpekar i boken är vi i Sverige lyckligt lottade med stora mängder brev, dagböcker, juridiska och politiska handlingar med mera i arkiven. Många av dessa källor är dock författade på till exempel franska, tyska eller latin och därmed svårtillgängliga för flertalet svenskar. Att översätta och ge ut dem i omsorgsfullt och kunnigt kommenterade utgåvor skulle tillgängliggöra dem betydligt bättre än det brukliga, det vill säga att de scannas in och läggs ut på olika digitala plattformar.

Till eftervärlden är en trivsamt liten bok där framför allt den sista delen, resedagboken, är synnerligen intressant. Hatten av för Marianne Molander Beyers fina översättningar och utförliga kommentarer. Det är också en mycket vacker bok, i ett elegant format.

Skara

BRITA PLANCK

Lars Ericson Wolke, *Svenskar i krig för Danmark: 1848–1864* (Lund: Historiska Media 2022). 356 s.

Åren 1848–1850 och 1864 utkämpade Danmark två krig mot en koalition av tyska stater för att behålla kontrollen över hertigdömena Slesvig och Holstein. Även om Danmark gick segrande ur det första kriget slutade det hela dock med att landområdena förlorades och att de sedermera kom att ingå i det nya enade Tyskland. Under båda krigen skapades det en stark opinion i både Norge och Sverige för att stödja den danska krigsinsatsen och många frivilliga soldater anslöt sig till den danska krigsmakten. Frivilliginsatserna, som inte har tilldragit sig forskningens intresse, kan ses som ett konkret uttryck för idén om skandinavisk enighet som odlades i mitten av 1800-talet. Det är dessa frivilliga som Lars Ericson Wolke, professor emeritus vid Försvarshögskolan, fokuserar på i denna populärhistoriska bok. Boken handlar dock lika mycket om den bredare politiska kontexten i mitten av 1800-talet, som exempelvis den komplicerade situationen i hertigdömena, framväxten av skandinavismen, Danmarks och Sveriges utrikespolitiska överväganden och den militärteknologiska utvecklingen där bland annat övergången från segel till ånga spelade en viktig roll.

Det är onekligen en intressant period som Ericson Wolke behandlar. I tidigare forskning har den främst betraktats som skandinavismens uppgång och fall samt en tid då den svenska kungamakten försökte föra en egen ut-

rikespolitik med svag förankring hos regering och riksdag. Skandinavismen har tolkats som en studentrörelse med kopplingar till samhällets ledande samhällsskikt, men författaren kan visa att frågan om förhållandet mellan Danmark och hertigdömena även attraherade ett intresse bland lägre samhällsgrupper som var villiga att ställa upp som frivilliga. Som läsare saknar man dock en tydlig dialog med tidigare forskning, inte minst med Rasmus Glenthøj och Morten Nordhagen Ottosens nyligen utgivna tvåbandsverk om skandinavismen. Nu nöjer sig författaren med passiva hänvisningar till annan forskning, och då i många fall till sina egna publicerade verk.

En svaghet i framställningen är när författaren ska positionera olika aktörer eller grupper av aktörer politiskt. Han använder då ofta vaga begrepp som "nationalliberala rörelser" (s. 57), "liberalkonservativ regering" (s. 62) och "nationalliberaler" (s. 63) utan att gå in på hur de ska förstås eller vilka grupperingar som var i konflikt med de "nationalliberala". Det är först när man har kommit till ungefär mitten av boken som det görs en karakteristik av vad några "nationalliberala" aktörer stod för i en svensk kontext (s. 185f). Hur begreppet ska förstås i en dansk eller norsk kontext förklaras emellertid inte. Det hade också varit bra om författaren, utöver att ta upp framväxten av nations- och språkfrågan, försökt tydliggöra vilka sociala grupper i hertigdömena som stödde ett danskt styre och vilka som stödde den slesvigholsteinska rörelsen, och varför de gamla ekonomiska och politiska banden mellan Danmark och hertigdömena inte räckte till för att hålla ihop den danska konglomeratstaten.

Ericson Wolke visar att omkring 360 frivilliga kom till Danmark från Sverige och Norge under det första kriget. Av dessa hade många militär erfarenhet, men det fanns även studenter, kontorister och hantverkare bland de frivilliga. Under det andra kriget var det ungefär 430 svenskar och 80 norrmän som deltog som frivilliga. På samma sätt som under det första kriget hade många frivilliga en militär bakgrund, men det var också flera kontorister och hantverkare som anmälde sig till dansk militärtjänst. En intressant iakttagelse som författaren gör är att kriget 1864 var betydligt mindre av en studentrörelse än 1848–1850, eftersom andelen studenter var färre under den senare konflikten. Eftersom gruppen frivilliga var så heterogen till sin karaktär är det svårt att dra några generella slutsatser av de frivilligas drivkrafter att delta i kriget. Med hjälp av enskilda källmaterial, som exempelvis bevarade dagböcker, försöker dock Ericson Wolke fördjupa förståelsen av hur enskilda frivilliga uppfattade sina aktiviteter i den danska krigsmakten. Detta material domineras dock av militärer, vilket gör att vår förståelse av hur hantverksgesäller och kontorister såg på sina frivilliginsatser blir svårare att komma åt. Klart är att många av officerarna sökte, precis som under tidigmodern tid, erfarenhet från krigstjänstgöring för att främja

sina karriärer och att det inte uppfattades som problematiskt att tjänstgöra i andra länders krigsmakter. Här existerade det onekligen en spänning mellan det nationella perspektivet, som sägs dominera denna period, och en äldre transnationell praktik. Författaren diskuterar denna problematik i relation till Hugo Raabs förhållningssätt till olika europeiska krigsmakter, men det hade kunnat föras på ett mer allmänt plan för att belysa de spänningar mellan gamla och nya sociala praktiker som existerade i de europeiska samhällena i mitten av 1800-talet.

Tyvärr är bokens avslutande reflektioner, som fokuserar på minnena efter kriget, ganska kortfattade. Därmed missar Ericson Wolke möjligheten att förklara hur krigen 1848–1850 och 1864 påverkade den danska och svenska nationsformeringen och hur de båda staterna utvecklades, inte minst militärt, under andra hälften av 1800-talet. Även om de norska och svenska frivilliga var ganska få i relation till den danska krigsmakten i stort så blottlägger krigen och de undersökta aktörerna flera spännande processer som har haft stor inverkan på dagens Norden.

Örebro universitet

PATRIK WINTON

Svenbjörn Kilander, *När tiden byttes ut: Norra Jämtland och industrialiseringsprocessen 1850–1906* (Lund: Nordic Academic Press 2021). 359 s.

Under de första årtiondena av 1800-talet skapades förutsättningarna för det industrikapitalistiska samhället i vårt land. Utrymmet för statsmaktens agerande minskade successivt till förmån för enskilda aktörer. När det exempelvis gällde norrländsk mark och skog skedde detta när mycket stora områden överfördes till privat ägande genom den yngre avvittringen av offentligt ägda fastigheter. Något senare fortsattes och förstärktes dessa förändringar genom att arbetet med det laga skiftet genomfördes. I mitten av seklet hade lejonparten av denna utveckling slutförts.

Med tillkomsten av ångdrivna sågar utmed den norrländska kusten – den allra första anlades 1849 i Tunadal i det medelpadiska Alnösundet och fick snabbt rader av efterföljare – förändrades samtidigt mycket raskt situationen. När den så kallade timmerfronten nådde fram till skogarna innanför kustområdena blev de öppna för externa aktörer att kommersiellt utnyttja. Efterhand skapades till höga kostnader långa system av flottningsleder som möjliggjorde att man vattenledes kunde föra avverkat timmer till väntande sågverk. Vid denna tid uppstod begreppet "baggböleri" – så benämnt efter en västerbottnisk ort nära Umeå där ägarna av den lokala sågen i mitten av